

Historie: Norbert Fabian Čapek v Brně 3.

Čapkovo pojetí baptismu bylo již tehdy trochu jiné než většinové. Čapek se od počátku veřejně hlásil nejen k baptistické tradici, přenesené do rakouských zemí po polovině 19. století z britských ostrovů a Německa, ale otevřeně také k odkazu české reformace, k Jednotě bratrské.

Historie

**Norbert Fabian Čapek
a jeho působení v Brně
(1898–1914)**

3.

Historie

Norbert Fabian Čapek a jeho působení v Brně (1898–1914)

LÉTA 1900 AŽ 1906, VZESTUP BRNĚNSKÉHO SBORU

Shromáždění baptistického sboru v Brně se zpočátku, přesněji řečeno prvních osm let, konala v pronajatých místnostech. Za tu dobu se společenství pětkrát stěhovalo, než se Čapkovi podařilo získat pro svou obec vlastní prostory.

Začínali tak, že první členy Čapek hostil ve vlastním bytě Na Ponávce,²⁰ počátkem roku 1900 se však přestěhoval do bytu v prvním patře domu v tehdejší Giskrově, dnes Kounicově ulici č. 18, a sbor poté epizodně působil na Šmerlingově třídě (dnes Kpt. Jaroše).²¹

Když začala obec výrazněji růst, přestěhovali se na několik let do zahradního domku (někdy uváděno jako zahradní místnost nebo též až příliš honosně v některých pramenech psáno vila), který stával ve vnitrobloku v Sadové ulici 4 (tehdy německy Parkstrasse, dnes Drobného 4).

TENTO LÍSTEK OPRAVŇUJE K NAVŠTĚVOVÁNÍ
BRATRSKÝCH PODOŽNOSTÍ, KTERÉ SE KONAJÍ
V SADOVÉ TŘIDĚ (PARKSTRASSE, ZASTÁVKA
ELEKTRICKÉ) ČÍS. 4 V ZAHRADNÍ MÍSTNOSTI.

N. F. ČAPEK

Kartička opravňující ke vstupu na baptistická shromáždění vedená Čapkem, 1900.

V zahradní místnosti vedl pravidelné „pobožnosti“ každou neděli od půl čtvrté. Zde v domě měl Čapek i svou kancelář – jako praktický psycholog.

Po celou tu dobu se však Čapek intenzivně zabýval otázkou, jak pro sbor získat vlastní objekt. Na to bylo však třeba ještě nějaký čas počkat.

V návaznosti na předchozí výčet Čapkovy publikační činnosti je třeba v kontextu jeho kazatelských aktivit doplnit ještě to, že v roce 1900 vydal pro potřeby svého sboru zpěvník (vyšel za Čapkova působení v Brně ještě dvakrát).

Nazval jej prostě – *Duchovní písně*, nicméně bylo to dílo průlomové: zahrnovalo Čapkovu obsáhlou autorskou tvorbu pro baptistické sbory, první v češtině. Celkem pro baptisty napsal v tomto svém brněnském období devadesát sedm písní a některé z nich baptisté hrají dodnes. Dvě z těchto písní pak použil i pro zpěvníky unitářské.²² V roce 1904 vydal ještě jeden zpěvník, *Slaviček*.

V té době měl Čapek již poměrně početnou rodinu: první dcera, Bohdana, později první česká ordinovaná duchovní vůbec, se Čapkovým narodila 29. března 1899. A rodina se rozrůstala rychle dál. Bohdanu následovaly sestry Lili (26. 9. 1900) a Míla (22. 11. 1901) a s menší mezerkou pak syn Viktor (7. 7. 1904).

Bylo nutné najít větší byt. Dalším útočištěm rodiny se stala Sirotčí ulice 4, v dobových pramenech častěji udávána pod německým názvem Waisenhausgasse, dnes ulice Grohova. Oba nejstarší synové v té době již chodili do školy, do Böhmische Knabenvolkschule na Winterhollerplatz (dnes náměstí 28. října). Zde byla osmitřídní chlapecká škola, obecná i měšťanská.²³ Jan později přešel na gymnázium.²⁴

Čapek v podstatě hned po příchodu do Brna začal podnikat také úspěšné misijní návštěvy na Valašsko a na Slovensko. Navazoval tak na započatou práci Augusta Meereise, zejména v Liptovském Mikuláši a Vavrišově. (Sám Čapek v této oblasti, tedy na Slovensku a na Moravě, od svého prvního působení v Bratislavě ještě před hamburskými studii až do odchodu do USA založil celkem sedm sborů.)

Fotografie z roku 1905 z Čapkovy návštěvy baptistického sboru ve Vavrišově na Slovensku.

Na podzim roku 1901 byl zvolen předsedou Unie baptistických sborů Moravy a Slovenska.²⁵

Čapek se jako baptista hodně angažoval i na mezinárodním poli. V únoru 1899, rok po svém příchodu do Brna, se zúčastnil zemského kongresu uherských baptistů v Budapešti.²⁶

Jeden ze zakladatelů prvních baptistických sborů v Uhrách,²⁷ jejich tehdejší představitel a kněz, který Čapka v březnu 1888 pokřtil, Johann Rottmayer, měl s Čapkem soudě podle dochovaných pramenů po celou dobu Čapkova působení v Brně velmi korektní vztahy a viděl v Čapkovi dobrého a nadaného kazatele.

Ostatně v květnu 1905 mu rakousko-uherscí baptisté vedení právě Johannem Rottmayerem schválili na zasedání svých reprezentantů oprávnění zastupovat je jako oficiální delegát na světovém kongresu baptistů, který se konal v Londýně (Čapek zde vystupoval zároveň jako předseda Unie moravských a slovenských baptistů).²⁸

Čapek z Londýna ještě odcestoval navštívit baptisty v Keswicku a v září a říjnu o své misi informoval v *Probuzení*.²⁹ Kongresu se zúčastnilo celkem pět tisíc lidí a zhruba pět set duchovních, mezi nimi kromě Čapka z Čech ještě Jindřich Novotný.

Jindřich Novotný (1846–1912), baptistický kazatel, foto z počátků Čapkova působení v Brně. (Foto převzato z sitviry.cz/baptisticka-encyklopedie-obsah/.)

Čapek zde s krátkým proslovem vystoupil o hlavním jednacím dnu, 11. července. V projevu uvedl, že v Rakousku-Uhersku je baptistické hnutí na vzestupu, upřesnil, že je zde zatím evidováno celkem 9 783 členů organizovaných v třiceti sedmi sborech, a specificky zmínil Moravu a její raně novověké anabaptistické kořeny.

Doplnil, že sám během předchozího roku pokřtil šedesát dva osob. Čapek musel, viděno očima nezasvěcených pozorovatelů, vypadat jako velmi úspěšný mladý kazatel, který oddaně slouží baptistické věci. Jenže on tehdy již začal procházet bolestnými vnitřními pochybnostmi o správnosti své příslušnosti k této víře.

Přelom, a to velmi pozitivní, v Čapkově působení v Brně přišel v roce 1906. Tehdy se mu po osmi letech pronájmů podařilo pro sbor získat vlastní zázemí. Pokud si Čapek kdy v životě něco předsevzal, pak se nikdy nespokojoval s kompromisními řešeními. Tedy když najít pro sbor vlastní prostory, tak ideálně několikapatrový objekt!

Možná se to mohlo zdát příliš smělé, ale Čapkův plán vyšel a sbor počátkem roku 1906 koupil činžovní dům v Haberlerově (dnešní Smetanově) ulici 20, kde ostatně brněnští baptisté sídlí dodnes.

Předcházelo tomu usilovné shánění prostředků, půjček i darů, po celé Moravě i na Slovensku. V dochovaném dopise jednomu ze svých baptistických přátel v lednu 1906 píše:

„Už jsem velmi blízko koupit ten dům. [...] Zatím ti povím, jak si věci stojí. Jedna milá sestra z Čech (má to zůstat v tajnosti) nám půjčila 1000 zl. bez úroků.“

Potom vyjmenovává další půjčky, třeba od sboru v Chvojnici, a pokračuje. „Tak tě prosím, nežli ty peníze budete posílat, tak mi piš, kolik a na co kdo procent. Pak já odepíšu hned, mocli máte poslat. Dostanem-li totiž do týdne ještě víc peněz na malé procento, tak ty vaše bych neupotřebil. [...] Naše shromáždění jsou tak naplněna, že nemáme místa. Naše nová modlitebna má mít sto čtverečních metrů. Asi v polovic marci by byla hotova. Kromě toho bysme měli dvoupatrový dům na pěkném místě.“ 30

Brno, celkový pohled na město, 1903. (Foto převzato z hantec.cz/hantec/obrazky/Brno0004.jpg.)

Dobré dílo se záhy podařilo dotáhnout ke kýženému výsledku. V příloze prvního čísla *Probuzení* z roku 1906 tak již Čapek mohl radostně informovat:

„Milí přátelé a bratři. Sdělujeme s vámi, že jsme koupili dům, při němž hodláme vystavěti modlitebnu. Jsme k tomu nuceni všemi okolnostmi. Za naši dosavadní modlitebnu platíme už šest let 1000 korun ročně nájemného.

Přesto nám tato modlitebna, ač dosti slušná, tuto poslední zimu přestala vyhovovati. Málo místa, málo vzduchu a mnoho obtíží. A že ani za 1200 korun lepší a větší modlitebny nelze v Brně najmouti, ví každý, kdo Brno zná. Tedy nedostatek místa na jedné straně a rozmach díla Páně na druhé straně.

Na Sylvestra dosáhl počet v posledním roce v brněnském sboru přijatých třiačtyřicet. V širším obvodu bylo přijatých jednadevadesát. Také naše traktátní místnost a naše, ač dosud malé nakladatelství, potřebují místnosti, kterých se nám nedostává, a škoda, které z toho povstává, není malá.“³¹

Dále v textu žádá o jakékoli dary, protože koupí domu jeho záměr mít vlastní prostory nekončil, jak je ostatně zjevné i z výše uvedené citace. Činžovní dům nebyl úplně vhodný pro sakrální využití, proto sbor od počátku zamýšlel vystavět ve vnitrobloku modlitebnu.

Hned po koupi ovšem začal dům sloužit jako kanceláře a také sem přesídlily redakce Čapkem vedených baptistických časopisů: *Pramen* a *Probuzení* – přesně od 25. března toho roku.³²

S budováním modlitebny sbor také záhy začal, ale dokončit se ji podařilo až v roce 1911.³³

Dům, který Čapkův sbor koupil v roce 1906 na dnešní Smetanově ulici, dodnes patří Bratrské jednotě baptistů v Brně.

(Foto KLK.)

Čapkovi se tenkrát v Brně povedlo něco, co pak zopakoval o dvě desetiletí později v Praze, už však pro *Společnost Svobodného bratrství* – sehnat z ničeho peníze na velkoryse pojaté vlastní prostory.

V Praze roku 1924 vlastně naši předchůdci koupili rovněž bývalý činžovní dům; přesněji řekněme dva domy propojené napříč blokem několika dvorky, a tyto nemovitosti postupně rekonstruovali.

Úpravy barokního paláce v Karlově ulici probíhaly do roku 1928 a dům v Anenské nakonec nechalo *Svobodné bratrství* strhnout a na uvolněné parcele pak vyrostl v podstatě během jednoho roku, od 12. května 1931 do 22. června 1932, promyšlený komplex sálů pražské Unitarie spojený s moderním funkcionalistickým bytovým domem.

A pro úplnost dodejme, že oba tyto svým způsobem obdivuhodné počiny byly o něco málo později (v Brně stejně jako v Praze) pro Čapka zdrojem velkých nepříjemností.

Kristýna Ledererová Kolajová

pokračování příště

Poznámky:

²⁰ V rubrice Denní zprávy deníku Hlas ze 7. září 1898, s. 3, se psalo: „*Domácí křesťanská shromáždění pořádá jakýsi tajemný „kazatel“ každou neděli odpoledne o 3 hod. a každý pátek o 8. hod. večer česky a každou středu o ½ 8. hod. večer německy v Ottově ulici (Ponávka) č. 13 v II. poschodí v bytě N. F. Čapka v Brně. Po ulicích podstrkuje tajemný „kazatel“ české a německé pozvání k těmto „křesťanským shromážděním“, jež jsou ovšem protikatolická. Varujeme katolický lid před tímto zakukleným svůdcem.*“

²¹ Církevní deník *Hlas*, roč. 53, z 8. prosince 1900, č. 281, s. 4. *Hlas* byl vydáván v Brně.

²² Více k Čapkově skladatelské tvorbě viz: Kristýna Ledererová Kolajová, *K historii českých unitářských zpěvníků*, Tvůrčí život, roč. 7, 2018, č. 5, s. 21–35.

²³ Zajímavostí je, že oba hoši dostali na základě Čapkovy žádosti výjimku a jako příslušníci baptistické „sektý“ (cit.) nebyli ve škole klasifikováni z náboženství (viz *Zpráva Zemské školní rady okresní radě v Brně*, Archiv NSČU, NFČ, kart. 2, složka 1905).

²⁴ Na první české státní gymnázium v Brně. V té době byla v Rakousku-Uhersku zavedena osmiletá školní docházka, která probíhala na osmiletých obecných školách, s možností přechodu po pátém ročníku do školy měšťanské, reálné nebo na gymnázium. Existovaly tak tři typy škol na úrovni nižšího sekundárního školství: vyšší ročníky (6.–8.) obecné školy, měšťanská škola, nižší stupeň gymnázia či reálné školy. Měšťanská škola opravňovala ke vstupu na některé střední školy, absolvování reálné školy opravňovalo k vyššímu vzdělání technické-ho směru a pouze gymnázia otevírala cestu k vysokoškolskému vzdělání.

²⁵ Baptistické sbory na území rakousko-uherské monarchie hledaly průběžně platformu ke vzájemné spolupráci. Do roku 1901 existovalo tzv. Rakousko-uherské sjednocení, zastřešující sbory německé, maďarské, slovenské, české a některé rumunské. Dne 7. 1899 bylo na konferenci českých a slovenských sborů ve Vavrišově založeno Československé sjednocení jako základna ke společenství českých a slovenských baptistů.

Na konferenci českých a slovenských sborů v roce 1908 v Békéscsabě byl název sjednocení změněn na Bratrská jednota a oblast působnosti byla rozdělena do tří okrsků: Mikulášského (sbory Vavrišovo, Liptovský Sv. Mikuláš, Tisovec), Brněnského (sbory Brno, Chvojnica, Stará Turá) a Dolnozemského (Békéscsaba se stanicemi). Jan Bistranin, [Vztah českých baptistů a státu](#) [cit. 1. 11. 2020].

²⁶ Archiv NSČU, NFČ, kart. 30, Protokol k tomuto sněmu.

²⁷ První baptistický sbor v Uhrách vznikl v roce 1865 v Budapešti. Ten se stal ústředním sborem pro všechny baptisty v Uhrách, resp. ostatní sbory a misijní stanice byly jeho součástí a tvořily „baptistickou církev“ v Uhrách, na niž se vztahoval zák. článek XLIII z roku 1895. Tímto byli baptisté v Uhrách „*zákonem uznanou konfesí pod ochranou a vrchním dozorem státu*“. Stát sice sbory nepodporoval, ale byl dán právní rámec pro jejich činnost.

²⁸ Archiv NSČU, NFČ, kart. 2, složka 1905, Rottmayerem potvrzený mandát z 5. července 1905.

²⁹ Archiv NSČU, NFČ, kart. 2, složka 1905, Probuzení, 1905, roč. 6, č. 10, příloha, s. I–II.

³⁰ Archiv NSČU, NFČ, kart. 2, složka 1906, Čapkův dopis z 4. ledna 1906.

³¹ Archiv NSČU, NFČ, kart. 2, složka 1905, Probuzení, roč. 7, 1906, č. 1, příloha, s. I, rubrika Z Brna (bez uvedení autora).

³² Richard Henry, Norbert Fabián Čapek: A Spiritual Journey, Boston (USA): Skinner House Books 1999, s. 62.

³³ Zdeněk R. Nešpor, Zdeněk Vojtíšek, Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice, Praha: UK, nakladatelství Karolinum 2016, s. 139.

Prameny:

Kristýna Ledererová Kolajová *Norbert Fabian Čapek a jeho působení v Brně (1898–1914)*, Tvůrčí život – časopis českých unitářů, ročník 9 / 2020, číslo 4–5, str. 17–41

-van-

Můžete také navštívit naši facebookovou stránku [Baptisté – Česká republika](#) nebo facebookovou skupinu [Zpravodaj baptistických sborů](#)